

HİTİT KRALI IV. TUDHALİYA’NIN SURIYE POLİTİKASI

TAŞ, İlknur
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

Hitit Kralı IV. Tudhaliya Dönemi’nde Asur Devleti’nin potansiyel bir düşman olduğu ve Hititlerin bu düşmana karşı ivedilikle önlemler almasının zorunlu bir hal aldığına anlaşılması bu devir politikalarının temel dayanağı olmuştur. Özellikle Asur Kralı I. Tukulti Ninurta’nın Suriye seferleri IV. Tudhaliya’nın Suriye Krallıkları ile olan ilişkilerini arttırmasına neden olmuştur. Suriye sınırları içinde Hitit Kralı’na bağlı Kargamış, Ugarit ve Amurru gibi vassal krallıklar bulunmaktaydı. Bu vassal krallıkların görevleri ise antlaşmalarla belirlenmişti: Savaş zamanlarında yardım göndermek, yılda bir defa vergi ödemek, kaçak ve suçluları teslim etmek ve devletlerinin dış politikası ile ilişkili gelişmeler söz konusu olduğunda Hitit Kralı’ndan izin almak veya dış politika ile ilişkili haklarını Hitit Kralı’na devretmek. MÖ XIII. yüzyılda IV. Tudhaliya’nın bölgede bulunan vassal krallıklar aracılığıyla Suriye’de oluşturduğu söz konusu siyasi sistem, Hitit Devleti’nin bu bölgeye büyük ölçüde hâkim olmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Hitit Devleti, IV. Tudhaliya, Suriye, Asur, Amurru, Kargamış, Ugarit.

ABSTRACT

Syrian Policy of Hittite King Tudhaliya IV

The Period of Hittite King Tudhaliya IV was the era of policies based on the realization that the Syrian State was the potential enemy of Hittites and that urgent measures would be necessary against this enemy. Particularly, Assyrian Kings Tukulti-Ninurta I, Assyrian campaigns to Syria led to the increase of relationship between Tudhaliya IV and Syrian Kingdoms. Inside the Syrian borders, there were such vassal kingdoms as Kargamis, Ugarit, Amurru which were attached to Hittite King. The functions of these Kingdoms were determined under Agreements as following: to provide help in times of war, pay a tax once year, deliver fugitives and criminals and to get permission from the Hittite King in case of developments related to their foreign policy, in other words to turn over their foreign policy rights to the Hittite King. The political system established by King Tudhaliya in XIIIth century B.C. in Syria by means of vassal Kingdoms enabled Hittite State of become the dominant power in the Region.

Key Words: Hittite State, Tudhaliya IV, Syria, Asur, Amurru, Kargamış, Ugarit.

Hitit Kralı IV. Tudhaliya Dönemi'nde¹ Asur Devleti'nin potansiyel bir düşman olduğu ve Hititler'in bu düşmana karşı ivedilikle önlemler almasının zorunlu bir hal aldığı anlaşılması, bu devir politikalarının temel dayanağı olmuştur. Özellikle Asur Kralı I. Tukulti Ninurta'nın Suriye seferleri, IV. Tudhaliya'nın Suriye'de bulunan ve kendisine bağlı olan vassal krallıklar ile olan ilişkilerini arttırmasına neden olmuştur. Asur Kralı I. Tukulti-Ninurta'nın yıllıklarının ilk satırlarında², hükümdarlığının ilk zamanlarında krallığının dış eyaletlerini emniyet altına almak için zorlu bir mücadeleye giriştiğinden bahseder. Söz konusu yıllıklarda ayrıca Hitit topraklarında yaşayan 28. 800 Hititli'nin Fırat Nehri'nin diğer tarafına sürülmesi ile ilgili bir bilgi de verilmektedir. ³ Buradaki 'Hititli esirler' ifadesi, teknik ya da politik bir bakış açısıyla değil de, genel coğrafi bir bakış açısıyla Fırat'ın gerisinde kalan tüm toprakların 'Hitit diyarı' olarak görüldüğü gerçeğini bize göstermektedir. ⁴ Nitekim gerçekten de sürülen söz konusu Hititli esirlerin, Suriye kökenli olduğuna dair bazı işaretler bulunmaktadır. İlk olarak 'Māt Hatti', MÖ 1200'lü yıllara kadar Hitit Devleti'nin Anadolu'da sahip olduğu toprakları tanımlamak için kullanılmış bir kavramdır. Söz konusu kavramın, Hitit Devleti'nin yönetimi altına girdikten sonra Kuzey Suriye bölgesini tanımlamak için de kullanıldığı ve coğrafi nitelikli bir terime dönüştüğü anlaşılmaktadır. İkinci olarak, Hitit askeri kuvvetleri ile vassallarının Suriye toprakları üzerinde sergiledikleri askeri eylemler ile Asurlular'dan kaynaklanan benzer tipte girişimlerin, büyük bir göç hareketini tetiklemiş olması gerekmektedir. Üçüncü işaret ise, Babil seferi öncesinde Asur kralı I. Tukulti Ninurta'nın Hanigalbat ve Orta Fırat bölgesinde büyük çaplı bir askerî aktivitede bulunduğu bugüne kadar tespit edilememiştir. ⁵ Söz konusu tarihte bu bölgedeki yönetimin zannedilen aksine, kusursuz bir nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, burada sözü edilen sınır bölgesine yapılan, daha düşük katılımlı bir çatışmaydı diyebiliriz.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Suriye sınırları içinde Hitit Kralı'na bağlı vassal krallıklar bulunmaktaydı. Bu vassal krallıkların görevleri ise, antlaşmalarla belirlenmişti: Savaş zamanlarında yardım göndermek, yılda bir defa vergi ödemek, kaçak ve suçluları teslim etmek ve devletlerinin dış politikası ile ilişkili gelişmeler söz konusu olduğunda Hitit kralından izin almak veya dış politika ile ilişkili haklarını Hitit kralına devretmek. Suriye Krallıkları'na karşı yürütülecek politikaların belirlenmesinde, IV. Tudhaliya'nın aslında çoğu zaten kralı

¹ Asur kralı I. Tukulti Ninurta ile çağdaş olan IV. Tudhaliya'nın tam olarak hangi tarihler arasında hüküm sürdüğü tartışmalıdır. Son yıllarda bu konu üzerinde çalışan bilim adamlarından D. Beyer ve M. Liverani, IV. Tudhaliya'nın hükümdarlık yıllarını M. Ö. 1260-1220 yılları arasına tarihlenirken; F. Starke MÖ 1240-1215 yılları arasına tarihlenmektedir. Beyer, 2001, 12; Liverani, 1990, 301; Starke, 2002, 312.

² Weidner, 1959, 26 ve 30.

³ Yazıt 16 st. 28-30; Yazıt 17 st. 23-25 bkz. Weidner, 1959, 26 ve 30

⁴ Galter, 1988, 230.

⁵ Galter, 1988, 230.

evlilikler yoluyla Hitit Kralliyet ailesine kan bağıyla bağlı kralların da görüşlerine başvurulmuştur.

Suriye’de kurulan sistemde büyük Hitit Kralı’nın baş temsilcisi Kargamış Krallığı’ydi. Kargamış Krallığı, Fırat Nehri ile Akdeniz arasında kalan Kuzey Suriye bölgesinde hâkimiyet kurmuştur. Krallığın merkezi, Orta Fırat’ın batı kıyısında yer alan bir Kuzey Suriye şehri olan Kargamış (Cerablus) Kenti’dir. Kargamış ile Hitit Devleti arasında yapılan yazışmalarda, Kargamış Kralı Ini-Teşub’a “Büyük Kral” şeklinde hitap edilmesi, IV. Tudhaliya’nın Suriye politikasının bir gereği olarak algılanmalıdır. Nitekim gerçekten de Suriye topraklarının idaresinin, bu toprakların savunması da dâhil olmak üzere, özellikle Kargamış Kralı tarafından üstlenildiği anlaşılmaktadır. MÖ XIII. yüzyıla ait Mısır yazıtlarında Kuzey Suriye “Kargamış Ülkesi” olarak anılmaktadır.⁶ Bu önemli bilgi de, Kargamış Krallığı’nın Hitit Devleti’nin Suriye’de idare ettiği kısmı üzerindeki hâkimiyetini kanıtlamaktadır. Kargamış kralı Ini-Teşub’un Hititler’in Suriye’deki temsilcisi sıfatıyla gerçekleştirdiği eylemleri en iyi Ugarit kralları II. Ammiştamru ve Ibiranu dönemlerine tarihlenen Ugarit belgelerinden öğrenmek mümkündür.⁷ Kargamış kralı Ini-Teşub, Ugarit’te bulunmuş birçok hukuki, idari ve politik belgeyi, Hitit kralı IV. Tudhaliya ile birlikte mühürlenmiştir.⁸ Kargamış kralı Ini-Teşub, bu devirde gerçekleştirilen davaların büyük bir bölümünde yer almıştır.⁹ Kargamış Krallığı’nın bu dönemde Hititler’in Suriye’de oluşturduğu sistemin koruyucusu ve düzenleyicisi bir görevde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ini-Teşub’un Kargamış Krallığı yaptığı dönem aslında, Hitit İmparatorluğu’nun yoğun baskı altında bulunduğu bir devri yansıtmaktadır. Aynı tarihte Hitit kralının, ülkenin batısındaki gelişmeler karşısında askeri tedbir almakla meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden, Suriye Krallıkları arasındaki sorunları çözümlenmek ve onların her türlü hukuki davasıyla bizzat ilgilenmek, Kargamış kralı Ini-Teşub’un en önemli görevi olmuştur. Özellikle Ugarit vassal Krallığı, ticari haklarını koruyabilmek adına karşılaştığı her olayda, Kargamış kralına başvurmaktan çekinmemiştir. Kargamış Krallığı hem Hitit Devleti’nin Suriye’deki en önemli vassalı, aynı zamanda da Hitit Krallığı’nın Suriye’deki en önemli temsilcisiydi. Özellikle zorlu kış şartlarında, başkent Hattuşa’dan ayrılmayan büyük kralın Suriye’deki görev ve sorumluluklarını yerine getiren kişi yine Kargamış Kralı olmuştur. Bu çağda iletişimin yavaşlığından ve Hitit bölgesinin merkezinden içeri veya dışarı hareketlerin kış aylarında sert bir şekilde engellenmesi gerçeğinden hareketle, Hitit Kralı’nın Suriye’de oluşturduğu bu

⁶ Klengel, 1992, 125 dn. 198.

⁷ Klengel, 1965, 63-67; Hawkins, 1980, 431-433.

⁸ Ini-Teşub uzun saltanat dönemi sırasında beş farklı mühür kullanmıştır: İki damga mühür ve üç tane silindir mühür. Damga mühürler, diğer Hitit büyük krallarının kullanmış oldukları geleneksel Hitit mühür modeline benzemektedir. Silindir mühürler ise, tipik Suriye geleneğinin bir ifadesidir. D’Alfonso, 2001, 269.

⁹ Hawkins, 1980, 431.

idari sistem, bizzat kendisi tarafından Suriye'ye gönderilen ve kendilerine yüksek payeler verilmiş memurlar tarafından idare edilmekteydi. Ugarit'te gün ışığına çıkarılan belgelerde *mâr šarri*, Hititçe belgelerde ise DUMU. LUGAL¹⁰ unvanıyla yer alan memurlar, belgelerde en sık adı geçenlerdir. Hattuša, Ugarit ve Emar'dan ele geçen belgeler, *mâr šarri*'lerin çok yüksek sınıftan görevliler olduklarını göstermektedir; onlar sık sık Hitit kralı tarafından, özel politik ve idari görevleri gerçekleştirmek için Suriye'ye gönderilmekteydiler. "*Mâr šarri*"ler anlaşıldığına göre, sürekli olarak aynı bölgede görevlendirilmezlerdi. Kargamış'ta ve Ugarit'te devletin sınırlarını yeniden çizen, kraliçe ve vergi memuru arasında hakemlik yapan ve hatta Ugarit Kralı Ibiranu'nun efendisi büyük kralın huzuruna çıkması gerektiğinde düzenlemeyi yapan "*mâr šarri*"ler" ile karşılaşyoruz.¹¹ Genel olarak bu unvanın Kargamış Kralı Ini-Tešub, Ugarit Kralları Ibiranu ve II. Ammištamru döneminde, Hitit idaresi altındaki Suriye Krallıkları üzerinde uygulanan gözetim ve denetim görevi açısından, son derece önemli bir fonksiyona sahip olduğu kabul edilmektedir.¹² Belgelerden anlaşıldığı üzere, Hattuša sarayı tarafından Suriye'ye gönderilen *mâr šarri* (DUMU. LUGAL), yerel nitelikli problemleri çözmek ve merkezi yönetimin çıkarlarını korumak yanında; Ugarit ve Kargamış'tan krala gönderilecek olan bir nevi vergi olarak tanımlayabileceğimiz malların, Hattusa'ya sağlıklı bir şekilde nakledilmesinden de sorumluydular.¹³ Suriye'de kurulan Hitit idari sisteminin yürütücüsü, Kargamış'ta görev yapan bir diğer üst düzey memur ya da görevli ise, *LÚkartappu*'dur. *LÚkartappu*'luk müessesinin aslında yerel idarede oldukça önemli bir pozisyonu bulunmaktaydı. MÖ XIII. yüzyılda Hititler'in dış ilişkilerinin yoğunlaşması ve özellikle Suriye'deki vassal krallar ile Hitit kralı arasındaki ilişkilerin artmasıyla birlikte, *LÚkartappu*'nun görev sahası da genişlemiştir.¹⁴ Kral ailesine ve bizzat krala yakın olan *LÚkartappu*, Suriye Krallıkları ve Hitit Devleti arasında diplomatik bir misyon üstlenmiştir. Bu bir gereksinmeden ortaya çıkmıştır. IV. Tudhaliya'nın Suriye'deki vassal krallıkları arasında, Hitit yönetim mekânizmasının idari, askeri ve hukuki bakımdan hızlı bir şekilde işlemlerini sağlamak için bu tür görevlilere büyük ihtiyaç vardı. *LÚkartappu* ya da yukarıda ele aldığımız *mâr šarri* gibi görevliler sayesinde Suriye'de Hitit Devleti, başkent Hattuša'da olduğu gibi etkili bir idari sistemin kurulmasını sağlamıştır.

¹⁰ DUMU. LUGAL: Kral oğlu, prens manalarına gelmektedir. Akadcası *mar šarri*, hititcesi ise bilinmemektedir. Friedrich, 1952, 269.

¹¹ Emar belgelerinde *mâr šarri*'ler çok sıklıkla gayrimenkul ve kölelerle ilgili çeşitli davalarda tanık olarak bulunmaktadır. Bu görevliler her seferinde bu belgelerin tanık listelerinin en başında yer almaktadırlar, bu da onların Büyük Kralın nezrinde de önemli bir pozisyonda olduklarına işarettir. Beckman, 1992, 47.

¹² İmparati, 1987, 191.

¹³ RS 15. 33, Nougayrol, 1955, 15-16.

¹⁴ Singer, 1983a, 9.

IV. Tudhaliya'nın Suriye'de bulunan Ugarit ve Amurru vassal krallıklarına karşı uyguladığı politika ayrıntılarda farklılıklar gösterse de, temelde aynı esaslara dayanmaktadır. Suriye'de bulunan bir diğer krallık olan Ugarit'in hükmettiği alan, günümüzdeki Lazkiye Kenti'nin kuzeyinde ve güneyinde sahil boyunca uzanan dar bir ovayı ve bölgeyi Asi Vadisi ile iç bölgelerden ayıran, Cebel Ansariye dağının yamaçlarını kapsamaktadır.¹⁵ Burası Kuzey Suriye'nin en önemli limanıdır ve Lübnan ile Filistin sahil kentlerinden daha büyük bir hinterlanda sahiptir.¹⁶ Ayrıca Ugarit, Mezopotamya'dan başlayarak Halpa, Kargamış ve Emar üzerinden gelen yolların doğal son durağını oluştururken; Kıbrıs aracılığı ile de, Ege dünyasıyla kolay bir iletişim noktasını meydana getirmektedir.¹⁷ Doğu Akdeniz Ticaret Ağı'nın merkezi konumunda olan¹⁸ Ugarit Kenti, MÖ XIII. yüzyılda Hititler'in Suriye'deki önemli ticaret kentlerinden biridir.¹⁹ IV. Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı'na uyguladığı politikanın özü, onun Önasya dünyasında bulunduğu bir numaralı ticari şehir kimliğini Hitit çıkarları doğrultusunda kullanmak ve böylelikle Doğu Akdeniz ticaretini Ugarit Krallığı aracılığıyla denetlemektir. Coğrafi ve jeopolitik konumu nedeniyle Ugarit Kenti, bu anlamda Hitit Devleti için kilit konumda bulunmaktadır. IV. Tudhaliya, yönlendirdiği Ön Asya ve Doğu Akdeniz ticaretini gün geçtikçe büyüyerek büyük bir tehlike oluşturan Asur tehlikesinden önlemler almak suretiyle koruyup kollamak zorundaydı. Ugarit kralı II. Ammiştamru döneminde IV. Tudhaliya'nın Ugarit Krallığı'na karşı izlediği politikanın, daha ılımlı ve yapıcı olduğunu söyleyebiliriz. Bunu en büyük nedeni kuşkusuz, Ugarit kralı II. Ammiştamru'nun IV. Tudhaliya'ya karşı her zaman sadık ve güvenilir bir vassal olarak hizmet etmiş olmasındandır. II. Ammiştamru hükümdarlığı boyunca, Ugarit Krallığı'nda meydana gelen ve Hitit Devleti'ni ilgilendirebilecek her konuda IV. Tudhaliya'yı bilgilendirmiştir. Ugarit Krallığı'nda Ugarit kralının müdahalesini gerektirecek hemen her davada, muhakkak Hitit kralının görüşüne başvurulmuştur. Hitit Kralı'nın hazır bulunmadığı davalarda ise, Kargamış kralı hakemlik görevini üstlenmiştir. IV. Tudhaliya'nın Suriye'de bulunan vassal krallıklara Hitit kimliği kazandırmasının ve böylelikle merkeze sadakatle bağlamasının en güzel yolu, artık Hititler'in bir politik geleneği hâlini alan krallıklar arasında evlilikler gerçekleştirilmesiydi. Krallıklar arası evlilik, kuşkusuz uzun vadede her iki krallığı yakınlaştırmaya yarayan evrensel bir olguydu. Diğer yandan bu tür evlilikler yoluyla gidip gelen elçiler, aynı zamanda değerli ve o devrin prestijli mallarının ya da büyü ve tıbbi ihtiyaçlar için gerekli malzemenin teminini de bir bakıma emniyet altına almakta veyahut kolaylaştırmaktaydı. IV. Tudhaliya'da dâhil olmak üzere Hitit Kralları, krallıklar arası evlilikler gerçekleştirmek suretiyle mevcut ilişkilerin sıkı

¹⁵ Drower, 1968, 1; Saade, 1978, 33-37.

¹⁶ Yon, 1997, 255.

¹⁷ Klengel, 2006, 372.

¹⁸ Yon, 2000a, 192-193; Yon, 2000b, 185 vd.

¹⁹ Varygas, 1985, 69-79.

tutulması ve daha da önemlisi Hitit Devleti'ne sürekli olarak yüksek kaliteli vergi ve hediye akışının sağlanması hususunda, özel bir hassasiyet göstermiş oldukları anlaşılmaktadır. Belgelerden, II. Ammiştamru'dan sonra tahta oturan Ugarit kralı Ibiranu döneminde, Boğazköy ile Ugarit sarayları arasında belirgin bir soğukluk yaşandığı anlaşılmaktadır. Tahta çıkışı şerefine Hitit başkentine gelerek kendini onurlandırmayan, hediye veya mesaj yollamadığı anlaşılan Ibiranu, Hitit kralı tarafından son derece sert bir şekilde azarlanmıştır. Tüm bu gelişmeler, Hititler'in Kuzey Suriye'deki nüfuzunun gittikçe zayıfladığını düşünmemize neden olmaktadır. Doğu cephesinde büyüyen zorluklar ve ülkedeki karışık hanedan problemleriyle birlikte, IV. Tudhaliya ve temsilcilerinin sabırsızlıkları, Ugarit kralı Ibiranu'nun iddialı tavırları ve işbirliğinden kaçınmasıyla çok daha fazla büyümüştür.²⁰ Bu sebeple, IV. Tudhaliya'nın Suriye'de bulunan krallıklara yönelik uyguladığı dış politika bu dönemde değişikliğe uğramıştır. Büyük Hitit kralı, Ugarit Krallığı ile olan ilişkilerini belki eskisine oranla daha sert ve kesin bir tavırla sürdürmeye karar vermiştir. Bu tavrın altında yatan esas neden ise, bölgedeki kralı gücün sağlamlaştırılmasıdır. Ancak kralı güç sağlam temellere oturduğu zaman, Hitit Devleti'nin kurmuş olduğu vassal krallık sistemi tam randımanlı bir şekilde işleyebilirdi.

Bir diğer vassal krallık olan Amurru Krallığı'nın sınırları, günümüzdeki kuzey Lübnan'ın Akdeniz kıyılarından Suriye'nin iç kesimindeki Humus ovasına dek uzanmaktadır. Orta Akdeniz kıyı şeridi arasında uzanan ticaret yollarının geçtiği bir alan olması nedeniyle, Amurru Krallığı'nın Hititler tarafından hemen her dönemde stratejik öneme sahip bir bölge olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Amurru vassal Krallığı, Hitit Devleti'nin Suriye'de oluşturduğu politik sistem içinde Hitit Kralı IV. Tudhaliya'ya karşı hemen her zaman sadakatle yaklaşmıştır. Amurru Krallığı, Mısır Krallığı ile olan sınır bölgesi üzerinde yer alması ve Asur ile Doğu Akdeniz kıyı şeridi arasında uzanan ticaret yollarının geçtiği bir coğrafya da yer alması nedeniyle, Hitit Devleti açısından oldukça önemsenen bir krallıktır. Bundan dolayı Hitit Kralı da, Amurru ile daima özel olarak ilgilenmiştir. Amurru Krallığı'nın bir vassal kral olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumlulukları bize en açık şekliyle gösteren belge ise, Hitit kralı IV. Tudhaliya ile Amurru kralı Şauşgamuwa arasında yapılan antlaşmadır.²¹ Söz konusu antlaşma belgesi, Hitit kralına karşı yerine getirilmesi gereken bazı sorumlulukların hatırlatıldığı bir memorandum niteliği de taşımaktadır. Eldeki veriler taraflar arasında yapılan bu antlaşmanın geri planında, Hitit ve Asur Krallıkları arasında yaşanan birtakım anlaşmazlıkların yattığını göstermektedir. IV. Tudhaliya'nın Amurru Krallığı'na uyguladığı politikanın özü; Asur Devleti'nin başlatmış olduğu düşmanca hareketlere karşı,

²⁰ Singer, 1999, 683-684.

²¹ A. 93/w (+) KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 (+) KUB XXIII 37 (+) 720/v (+) 670/v B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4 (CTH 105) Transkripsiyon ve tercüme için bkz.: Kühne-Otten, 1971, 6-20; Beckman, 1999, 103-107.

Asur-Hitit toprakları arasında yer alan Amurru Krallığı'nın güçlendirilerek sokulması ve burada tampon bir bölge oluşturulmasıdır. Bu amaçlarla Amurru kralı Şauşgamuwa ile yapılan antlaşmanın sadece temel düzenlemelerden ibaret olmadığı, bu belgenin gündelik politikalara da yansımış olduğu anlaşılmaktadır. IV. Tudhaliya'nın Amurru vassal Krallığı ile olan ilişkilerine ışık tutan elimizde Şauşgamuwa Antlaşması'ndan başka çok fazla belge yoktur. Buna rağmen, IV. Tudhaliya'nın Amurru Krallığı'na izlediği politikayı ana hatları ile tespit edebiliyoruz. Ugarit'te gün ışığına çıkarılan belgelerde, Amurru ile ilişkili bir dava konusu üzerine özellikle odaklanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu dava, Ugarit kralı II. Ammiştamru'nun Benteşina'nın kızı yani Amurru Kralı Şauşgamuwa'nın kız kardeşinden boşanmasıdır.²² Boşanma davasının Hitit Devleti'nin iki önemli vassalı olan Ugarit ve Amurru ile olan ilişkilerini ve Suriye'deki Hitit egemenliğini yakından ilgilendirdiği anlaşılmaktadır.²³ Söz konusu dava, iki vassal krallık Ugarit ve Amurru'nun bu devirde bu boşanma davası yüzünden karşı karşıya geldiklerini ve IV. Tudhaliya'nın bölgede oluşturduğu barış ortamının kısa süreli olsa tehlikeye girdiğini bize göstermektedir. Ancak IV. Tudhaliya'nın sağduyulu yaklaşımı ile boşanma davası sonuçlandırılırken, tarafların bundan en az zararlı çıkması için azami bir gayret sarf edilmiştir.

Kuzeydoğu Suriye'de Fırat'ın en önemli kollarından olan Balih ve Habur ırmaklarının ortasında yer alan önemli bir tarihî yerleşim merkezi olan Tell Huwera²⁴ da bulunan beş mektup, muhtemelen IV. Tudhaliya hükümdarlığının sonlarına doğru Amurru vassal Krallığı'nın Hitit Devleti'ni hiçe sayarak, düşman Asur Ülkesi ile diplomatik ilişkiler kurma yoluna gittiğine işaret etmektedir.²⁵ Şauşgamuwa Antlaşması'nda Hitit Devleti'ne karşı sonsuz sadakati her fırsatta dile getirilen Amurru kralının, değişen dengeler karşısında yeni bir politik oluşumun içinde yer almayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kurunta'nın kendisini IV. Tudhaliya'ya karşı bir rakip olarak görerek, Hattuşa'da IV. Tudhaliya'ya karşı bir darbe girişimi bulunmasıyla start alan iç karışıklıklar, Hitit Devleti'nin Suriye'de oluşturduğu vassallık sistemini de derinden etkilemiş olmalıydı. Bir yandan Asur Devleti'nin Hitit Devleti ile yaptığı Nihriya Savaşı'nı Ugarit kralına rapor etmesi,²⁶ bir yandan yukarıda ifade ettiğimiz gibi Amurru Krallığı'nın Asur ile doğrudan diplomatik ilişkiler kurmasının ardında yatan neden, Hitit Devleti'nin bölgedeki gücünün derinden sarsılmış olmasıdır. Hitit Devleti'nin Suriye'de temelleri I. Şuppiluliuma tarafından atılan ve Kargamış Krallığı tarafından denetlenen

²² RS 17. 159, Nougayrol, 1956, 126-127 (Paralelleri: RS 17. 396, 1956, 127-128; RS 17. 348, 1956, 128.)

²³ Bu çalışmanın "IV. Tudhaliya'nın Ugarit vassal Krallığı Politikası" bölümünde bu dava ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

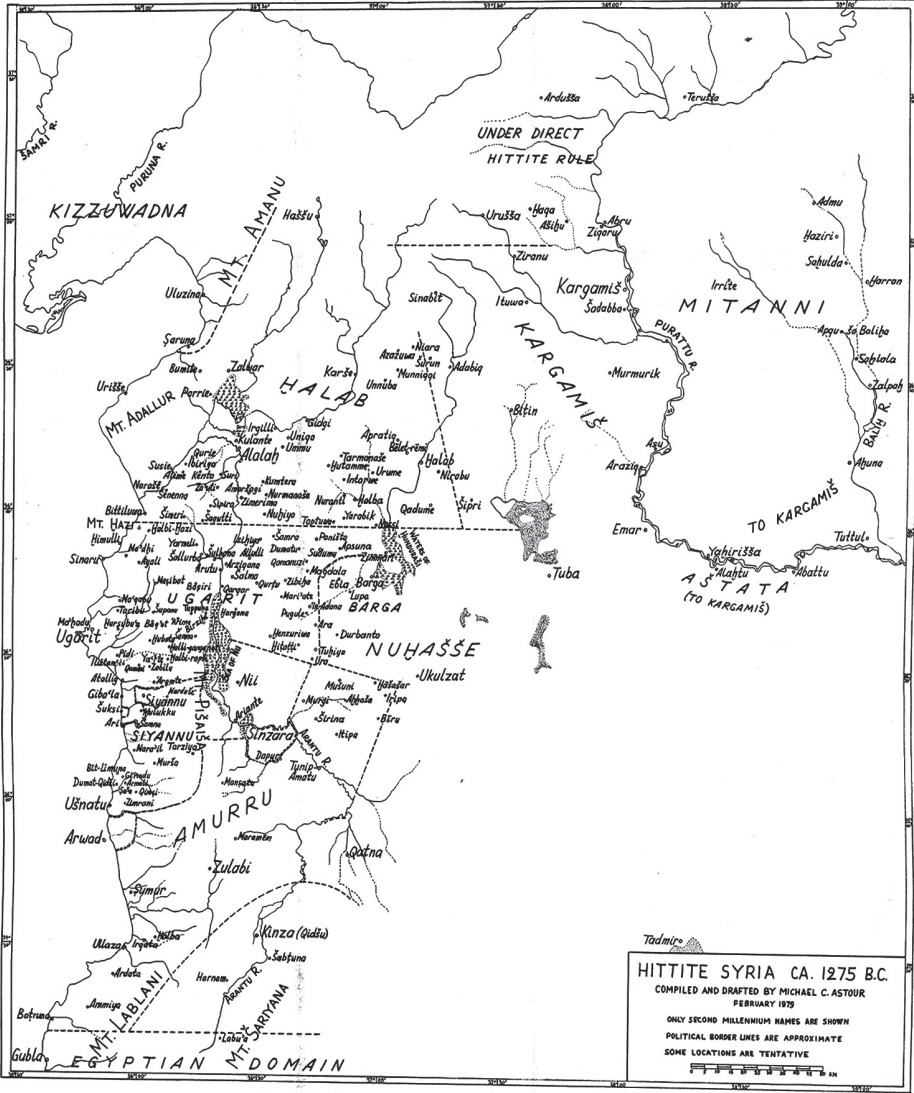
²⁴ <http://www.orientarch.uni-halle.de/digs/chuera/chuinfo.htm>.

²⁵ Faist, 2001, 224.

²⁶ RS 34. 165, Transkripsiyon, tercüme ve yorumlar için bkz.: Lackenbacher, 1982, 141-151; Dietrich, 2003, 103-139; Dietrich, 2004, 41-42.

vassallik sistemi çok büyük bir olasılıkla, IV. Tudhaliya'nın hükümrancılığının son yıllarında tamamen çökmüştür. Deniz ve kara ticaretinin iki önemli durağı Amurru ve Ugarit olasılıkla bu yıllarda Hitit Devleti'nden tamamen kopmuşlardır. Hitit Devleti'ni ekonomik anlamda büyük bir sıkıntıya sokan bu durum kuşkusuz Hitit İmparatorluğu'nun dağılmasını tetikleyen en önemli nedenlerden biridir.

Harita 1: MÖ XIII. yüzyılda Suriye'de Hitit İdaresi, Young, 1981.

KAYNAKÇA

Beckman, G, (1992), "Hittite Administration in Syria in the light of the Texts from Hattusa, Ugarit and Emar", **New Horizons in the Study of Ancient Syria. Bibliotheca Mesopotamica 25**, M. W. Chavalas-J. L. Hayes (ed.), Malibu, 41-49.

----, (1999), **Hittite Diplomatic Texts**, Second Edition, Atlanta.

Beyer, D., (2001), **Emar IV. Les sceaux. Mission archéologique de Meskené-Emar. Recherches au pays d'Aštata**, Göttingen.

D'alfonso, L., (2001), "Further Studies on the Ini-Tešub Sealing", **Altorientalische Forschungen 28**, 267-275.

Dietrich, M., (2003), "Salmanassar I. von Assyrien, Ibiranu (VI.) von Ugarit und Tuthalija IV. von Hatti. RS 34. 165 und die Schlacht von Nihrija zwischen den Hethitern und Assyrern", **Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines XXXV**, 103-139.

----, (2004), "Salmanassar I. von Assyrien, Ibiranu (VI.) von Ugarit und Tuthalija IV. von Hatti. Ein Korrekturnachtrag.", **Ugarit-Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästines XXXVI**, 41-42.

Drower, Ms, (1968), "Ugarit. Ugarit in the Fourteenth and Thirteenth Centuries B. C.", **The Cambridge Ancient History**, Revised edition of Völume II, Part 2, Chapter XXI (b), Cambridge, 1-19.

Faist, B, (2001), **Der Fernhandel des assyrischen Reiches zwischen dem 14. und 11. Jhr. v. Chr.**, Münster.

Friedrich, J., (1952), **Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste kritische Sammlung der deutungen hethitischer wörter**, Heidelberg.

Galter, H. D., (1988), "28. 800 Hethiter", **Journal of Cuneiform Studies 40/2**, 215-235.

Hawkins, J. D., (1980), "Karkamiš", **Reallexikon der Assyriologie V/5-6**, 426-446.

Imparati, F., (1987), "La politique extérieure des Hittites: tendances et problèmes", **Hethitica VIII**, R. Lebrun (ed.), 187-207.

Klengel, H., (1965), **Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v. u. Z. I**, Berlin.

----, (1992), **Syria 3000 to 300 B. C. A Handbook of Political History**, Berlin.

----, (2006), "Basra Körfezi'nden Akdeniz'e: Eski Yakın Doğu'da Ticaret", **Uluburun Gemisi : 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti**, Ü. Yalçın ve diğerleri (ed.), Bochum, 369-374.

Kühne, C.-Otten, H., (1971), **Der Šaušgamuwa-Vertrag (Eine Untersuchung zu Sprache und Graphik)**, Studien zu den Boğazköy-Texten Heft 16, Wiesbaden.

Lackenbacher, S., (1982), “Nouveaux Documents D’Ugarit–Une Lettre Royale”, **Revue d’Assyriologie et d’Archéologie Orientale** 76, 141-156.

Liverani, M., (1990), **Prestige and Interest. International Relations in the Near East ca. 1600-1100 B. C.**, History of the Ancient Near East/Studies-I, Padova.

Nougayrol, J., (1955), **Le Palais Royal D’Ugarit III. Textes accadiens et hourrites des archives est, quest et centrales. Mission de Ras Shamra VI**, Paris.

----, (1956), **Le Palais Royal D’Ugarit IV. Textes accadiens des archives sud. Mission de Ras Shamra IX**, Paris.

Saadé, G., (1978), **Ougarit. Metropole Cananeenne**, Lattaquié.

Singer, I., (1983), “Takuhünü and Haya : Two governors in the Ugarit Letter from Tel Aphek”, **Tel Aviv** 10, 3-25

----, (1999), “A Political History of Ugarit”, **Handbook of Ugaritic Studies**. W. G. E. Watson ve N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik, Abt. 1, Der Nahe und Mittlere Osten. Band 39, Leiden, Boston, Köln.

Starke, F., (2002), “Chronologische Übersicht zur Geschichte des hethitischen reiches, **Die Hethiter und ihr Reich. Volk der 1000 Götter**, Bonn, 310-315.

Varygas, P., (1985), “Marchands Hittites à Ugarit”, **Orientalia Lovaniensia Periodica** 16, 69-79.

Weidner, E., (1959), **Die Inschriften Tukulti-Ninurtas I. und seiner Nachfolger. Archiv für Orientforschung. Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient Beiheft 12**, Graz.

Yon, M., (1997), “Ugarit” **The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East, Völume 5**, E. M. Meyers (ed.), 255-262.

----, (2000a), “A Trading City: Ugarit and the West”, **Near Eastern Archeology** 63, Number 4, 192-193.

----, (2000b), “1929-2001: Ugarit’s Secrets Revealed”, **Near Eastern Archeology** 63, Number 4, 185-186.

Young, G. D., (1981), **Ugarit in retrospect. Fifty Years of Ugarit and Ugaritic**, Winona Lake-Eisenbrauns.